

Resolutie

VAN WAARDE

*Sociaal-democratie
voor de 21ste eeuw*

Pvda

WIARDI
WETENSCHAPPELIJK BUREAU
BECKMAN
VOOR DE SOCIAAL-DEMOCRATIE
STICHTING

INHOUDSOPGAVE

Over wat van waarde is	5
1. Geactualiseerde opvattingen over economie, staat en gemeenschap	9
1.1 Rijnland 2.0: maak de omslag van welvaartseconomie naar sociale economie	9
1.2 De omslag van 'ik' naar 'ons' – versterk de gemeenschapszin	11
1.2.1 De georganiseerde solidariteit versterken	11
1.2.2 De ruimte bieden aan solidariteit van onderop, aan samenredzaamheid	12
1.3 Meer betrokkenheid van burgers – creëer de participatiestaat	13
2. Geactualiseerde opvattingen over bestaanszekerheid, goed werk, verheffing en binding	15
2.1 Garandeer de bestaanszekerheid	15
2.2 Wees de Partij van de Arbeid – de partij van goed werk	18
2.3 Realiseer de verheffing	20
2.4 Breng binding tot stand	23
3. Een aanvullende opdracht aan de Partij van de Arbeid	27

OVER WAT VAN WAARDE IS

Deze resolutie gaat over ons. Over onze vaders, moeders, kinderen en families. Over onze vrienden, collega's en burens. Over alle mensen die ons dierbaar zijn. En zelfs over de mensen die we helemaal niet kennen, maar met wie we alledaagse waarden en politieke idealen delen.

Deze resolutie gaat over onze kracht als gemeenschap. Over het vermogen dat wij samen hebben om onze problemen aan te pakken, weer greep op ons leven te krijgen, onze dromen naderbij te brengen. Over ons vermogen om samen tegenwicht te bieden tegen ontwikkelingen die de verkeerde kant op gaan. Over ons vermogen om nieuwe energie in de goede richting te benutten.

Deze resolutie gaat kortom over de politiek. Maar dan niet over de politiek op z'n smalst: over het najagen van je eigen belang of groepsbelang. Maar over de politiek zoals sociaaldemocraten die invullen: over ons vermogen om samen vorm te geven aan de toekomst en om gezamenlijk het beste van onszelf te maken. Politiek bestaat niet alleen uit conflicten van belangen en wensen, maar ook uit de mogelijkheid om samen invloed uit te oefenen op de maatschappelijke ontwikkelingen waar we ons zorgen over maken.

Aan energie voor zo'n politiek ontbreekt het niet in Nederland en Europa. Miljoenen mensen zetten zich in voor het lot van kinderen in Afrika via Serious Request. Milieuactiegroepen en vrijwilligersinitiatieven in de buurt floreren. Ondernemers verschaffen belangeloos een warme maaltijd voor daklozen. De maatschappelijke initiatieven zijn talrijk.

Die energie en behoefte aan verandering bijeen brengen, om dat wat van waarde is weerbaar te maken, daarin schuilt voor de sociaaldemocratie een opdracht. We moeten een vuist maken tegen een samenleving waarin het 'ik' soms het 'ons' uit het oog dreigt te verliezen. Tegen een samenleving die teveel slechts door geld, doorgeslagen efficiency en individualisme geregeerd wordt.

Dat moet anders, en liever vandaag dan morgen...

Vraag het maar aan Brigitte, de schoonmaakster uit Groningen. Zij wordt dagelijks opgejaagd door de gangen van schoolgebouwen, onderbetaald en ondergewaardeerd. Door een systeem dat slechts naar prijs kijkt, niet naar kwaliteit of naar de mens. Of vraag het aan Esther, de ergotherapeut. In een wereld waar het management is losgezongen van de werkvloer probeert zij mensen met hersenletsel het leven weer op te laten pakken. Daarbij gehinderd door management dat kiest voor hoogstandjes op het gebied van architectuur in plaats van gebouwen die functioneel zijn voor patiënten en hun begeleiders. Waar de mensen om wie het gaat geen zeggenschap hebben in reorganisaties en verhuizingen die hun dagelijkse leven en werken diepgaand beïnvloeden. Of vraag het aan Joris, die niet veel heeft gehad aan zijn opleiding op het ROC om zich voor te bereiden op een loopbaan in de zorgverlening.

Esther, Brigitte en Joris weten het. Dat het tijd is om de omslag te maken van 'ik' naar 'ons'. Want het besef moet terug dat iedere CEO ooit een juf Engels had, dat iedere aandeelhouder geld verdient dankzij het harde werk van duizenden werknemers, dat iedere publieke instelling er is voor de mensen. Het besef moet terug dat iedere student de kans om zich te ontplooiën dankt aan eerdere generaties die ons onderwijssysteem opbouwden na de oorlog. Het besef moet terug dat we schatplichtig zijn aan elkaar.

Om de omslag van 'ik' naar 'ons' te bewerkstelligen moeten we een nieuwe invulling geven aan de waarden die de sociaaldemocratie kenmerken. Sociale rechtvaardigheid moet eens te meer bewerkstelligd worden door bestaanszekerheid, goed werk, verheffing en binding voor allen te doen gelden. Eens te meer, zeggen wij nadrukkelijk. Want hoewel niet alle doelstellingen werden bereikt en kansongelijkheid bleef bestaan, is er in de tweede helft van de twintigste eeuw bijzonder veel bereikt. Bestaanszekerheid bij een behoorlijk levenspeil werd voor velen een feit. Door onze gezamenlijke inzet.

Nu is het zaak om een antwoord te vinden op heftige economische en maatschappelijk veranderingen. Sinds ongeveer 1980 is door economische tegenslag, overbelasting van de verzorgingsstaat, en een ideologische omslag onder beleidsmakers een meer op Angelsaksisch model gestoeld politiek-economisch bestel tot stand gekomen: meer markt, minder staat. Niet langer moest de staat de markt aan banden leggen en inkomensverschillen matigen. De staat werd een instrument voor de markt, een middel om internationale markten en de publieke sector te bevrijden van hindernissen.

Dit leidde tot, mede door de sociaaldemocratie gesteunde, hervormingsprogramma's zoals 'werk boven inkomen', tot een vergroting van de arbeidsparticipatie van vrouwen en tot meer innovatie en ondernemerschap. Het nieuwe politiek-economische model leidde wereldwijd, mede door een snelle mondialisering van productie en consumptie, tot een nieuwe welvaartsgolf, die echter bijzonder ongelijk verdeeld werd. Met name in de Verenigde Staten, waar het neoliberalisme zich ongeremd verder kon voortzetten en uitbreiden. Ook in Nederland liep de ongelijkheid in inkomen, vermogen en de kwaliteit van werk sindsdien weer op. De basis voor deze economische groeiperiode was echter instabiel en vol risico's, die zich in internationale verwevenheid konden verspreiden.

De economische en financiële crisis heeft de maatschappelijke verhoudingen verscherpt. De scheidslijnen tussen kansrijke hoopopgeleiden en kansarme laagopgeleiden verhardden zich. Zowel werknemers als de nieuwe ondernemende groep zzp'ers betaalden een prijs. Onzekerheid is voor velen toegenomen. Het sociaal contract tussen werkgever en werknemer is onder druk komen te staan, waardoor steeds meer werknemers zich een nummer op de werkvloer voelen. Marktconforme hervorming van de publieke sector heeft de kwaliteit, de toegankelijkheid en het vertrouwen er in eerder ondergraven dan versterkt. De politieke en beleidselite hebben de grote veranderingen van de laatste decennia slecht begeleid en daarmee is het vertrouwen in de politiek eveneens verminderd.

De sociaaldemocratische waarden kunnen in nieuwe concrete projecten een tegenwicht bieden tegen de gure wind van dit ongeremde mondiale kapitalisme, de gevolgen van globalisering voor bestaanszekerheid en de overheersing van uitsluitend economische rekenmodellen voor de inrichting van de samenleving. Tegelijkertijd kunnen deze waarden in positieve zin een herwaardering betekenen voor de sociale democratie, waarbij volwaardig burgerschap, maatschappelijke samenhang, gelijke behandeling, compassie en rechtszekerheid centraal staan.

Kortom, de sociaaldemocratie dient een beweging voor te leven, uit te dragen en los te maken in de huidige maatschappelijke omstandigheden van 'ik' naar 'ons'. Het is daaraan dat het WBS- project "Van Waarde" de afgelopen anderhalf jaar heeft gewerkt. Aan een herbezinning op, en een herijking van, sociaaldemocratische waarden voor de 21e eeuw. De resultaten hiervan zijn neergelegd in vijf themanummers van het tijdschrift "Socialisme en Democratie". Drie kernvragen stonden steeds centraal bij de analyse van de belangrijkste maatschappelijke domeinen, te weten *bestaanszekerheid*, *arbeid*, *verheffing*, en *binding*:

1. Wat is blijvend van waarde op deze domeinen, in het licht van onze gedeelde idealen en beginselen?
2. Hoe staan deze waarden thans onder druk?
3. Wat staat ons te doen?

Uit dit project komt deze “Van Waarde-resolutie” voort, waarbij in de resolutie de nadruk wordt gelegd op ‘wat staat ons te doen?’. Op acht terreinen hebben we conclusies in deze resolutie geformuleerd. De argumentaties en daaraan ten grondslag liggende analyse worden gegeven in de WBS-publicaties en in het speciale Van Waarde essay, dat tegelijk met deze resolutie werd opgesteld.

De acht conclusies concentreren zich op de zorgen van mensen zoals wij die de afgelopen anderhalf jaar zijn tegengekomen in tientallen interviews met mensen. Veel terreinen waar wij als partij waarde aan hechten worden besproken, anderen blijven onbesproken. Voorop stond immers het doel de verbinding te herstellen tussen de zorgen van mensen en de beginselen van de sociaaldemocratie. De vier waarden die centraal staan in deze resolutie – bestaanszekerheid, goed werk, verheffing en binding - zijn de waarden die resoneren in de levensverhalen die de WBS optekende. En het zijn waarden die ook op grond van de wetenschappelijke analyses van de WBS zwaar onder druk staan.

De conclusies vallen in drie delen uiteen. Het eerste deel betreft een aanscherping van de beginselen van de Partij van de Arbeid. Onze opvattingen over *economie*, over *staat* en over *gemeenschap* behoeften actualisering en aanscherping. Over de economie omdat zij dynamischer, instabieler, ongrijpbaarder en meer gericht op korttermijn winst is geworden. Over de staat omdat staatstaken zijn ondergebracht bij zelfstandige bestuursorganen en beslissingsmacht is ‘weggelekt’ van overheden naar internationaal opererende ondernemingen en financiële actoren. Over de gemeenschap omdat emancipatie, veranderingen in de levensloop, individualisme en immigratie er voor hebben gezorgd dat we anders naar onszelf en naar anderen kijken. Het tweede deel, bestaande uit vier conclusies, behandelt de implicaties van de geconstateerde veranderingen en geactualiseerde beginselen op *bestaanszekerheid*, *arbeid*, *vorming en verheffing*, en *binding*. Het derde deel betreft een opdracht aan de Partij van de Arbeid, aan al haar leden en vertegenwoordigers, om geschreven idealen waar te maken door met mensen, vóór mensen politiek te bedrijven. Door samen weer greep op onze toekomst te krijgen.

Conclusies en opdracht samen bieden een leidraad voor politiek handelen die de verbinding tussen de zorgen en dromen van mensen en de politieke idealen van de sociaaldemocratie verstevigt aan de vooravond van ingrijpende bezuinigingen en noodzakelijke hervormingen van onder andere het internationale financiële systeem en de verzorgingsstaat. Samenvattend kent deze leidraad vier hoofdlijnen die in de volgende hoofdstukken worden uitgewerkt:

1. ***We bestrijden de dominantie van het efficiencydenken:*** als sociaaldemocraten weten wij dat niet alles dat van waarde in geld is uit te drukken. Efficiëntie is niet het hoogste goed en ontkent veel wat van waarde is. Het belang van kleine schooltjes in krimpgebieden voor de kinderen aldaar weegt zwaarder dan het belang om per se voor een dubbeltje op de eerste rang te zitten. De overheid moet sober en dienstbaar zijn maar daar waar enkel en alleen afwegingen omtrent prijs de koers van beleid bepalen verzetten wij ons. We kiezen voor iets minder rendement in ruil voor meer zekerheid.
2. ***Wij zorgen met elkaar voor elkaar:*** de terughoudendheid die sociaaldemocraten betrachten als het gaat om de inzet van mensen zelf bij sociale voorzieningen schudden we af. Goede voorzieningen garanderen we en de ruimte voor mensen om medemenselijkheid te betrachten. We verwachten dit van hen die dat kunnen. Dit laat onverlet dat de overheid verantwoordelijk blijft voor mensen bij wie dit niet het geval is. Daar blijven we een vangnet voor organiseren,
3. ***We zetten een rem op onvrijwillige flexibilisering:*** niet langer mag de overheid steken laten vallen als het gaat om inkomenszekerheden van mensen die niet voor flexibilisering zouden kiezen, maar dit wel opgedrongen krijgen. Flexibiliteit kan alleen gedijen op een ondergrond van (collectieve) zekerheid.
4. ***We democratiseren de publieke sector:*** politiek bedrijven we vóór mensen, met mensen. We herstellen de zeggenschap van de politiek op de publieke sector en de zeggenschap van

burgers zelf op de publieke sector en de politiek. Ook breken we de bestuurscultuur aan de top van semipublieke instellingen open. Van bestuurders daar verwachten we dat ze ruimte laten voor gebruikers en medewerkers, dat ze de afstand tussen management en werkvloer verkleinen.

De opgave is het vertrouwen te herstellen. Het vertrouwen dat we samen in staat zijn om de uitdagingen van vandaag het hoofd te bieden. Dat we gezamenlijk zoveel sterker zijn dan ieder voor zich. Een opgave waarvoor Esther, Brigitte, Joris en al die anderen de ultieme toetssteen vormen. Want pas als onze politiek oplossingen biedt voor hen, bewijst deze resolutie haar waarde.

I. GEACTUALISEERDE OPVATTINGEN OVER ECONOMIE, STAAT EN GEMEENSCHAP

Vraag aan mensen wat zekerheid van bestaan is, en hoe dat onder druk staat. Vraag wat de voorwaarden voor goed werk zijn, en waar die geschonden worden. Vraag wat een samenleving is met gelijke kansen voor allen, en waar die kansen nu ongelijk verdeeld zijn. Vraag aan mensen hoe ze zich verbonden voelen met elkaar, en waar die verbondenheid minder wordt.

In de antwoorden klinken drie onderliggende problemen steeds weer door. Een ongrijpbare en op kortetermijnwinsten gerichte economie die een gevaar vormt voor gekoesterde zekerheden. Een overheid die er niet in slaagt hier grip op te krijgen en die op grote afstand staat. En mensen die steeds minder met elkaar, en steeds meer naast elkaar leven.

Economie, staat en gemeenschap. Het is op die terreinen dat we samen richting moeten geven. En het is dus op die terreinen dat de sociaaldemocratie met Van Waarde een nieuwe koers uitzet.

1.1 Rijnland 2.0: maak de omslag van welvaartseconomie naar sociale economie

Wat wij willen is een sociaal en geordend kapitalisme. Na het intermezzo van de jaren negentig omarmen we wederom een economische orde die grenzen stelt aan een ongeremde markt, aan neoliberal kapitalisme. We bieden een alternatief voor de tucht van de vrije markt en kiezen voor een samenleving waar mensen meetellen. Waar een evenwicht wordt gevonden tussen belangen van alle betrokken partijen: werkgevers, werknemers, aandeelhouders, overheden, producenten, consumenten en klimaat. We herstellen de balans tussen het belang van vele gewone burgers en het particulier winstbejag van enkelen, profiteurgedrag bestrijden wij. De PvdA wil dat een pas op de plaats wordt gemaakt met verdere liberalisering of het op afstand plaatsen van diensten en activiteiten van algemeen belang. Waar nodig kan liberalisering/privatisering worden teruggedraaid in het algemeen belang. Er zijn voldoende rechtsvormen om activiteiten van algemeen belang onder de vleugels van de overheid te laten plaatsen vinden en toch een eigen koers te laten varen (ZBO, Agentschap etc.).

Ons streven is om te voorzien in een algemeen gedeelde behoefte aan enige continuïteit, aan wat meer basiszekerheid, aan verzet tegen modes en hypes, en hervormingen vanuit de logica van instellingen. Maar de sociaaldemocratie past geen populistische heimwee naar oude tijden noch ontkenning dat alles bij het oude kan blijven. Waar verandering een feit is bieden oude antwoorden geen soelaas, maar zijn nieuwe antwoorden geboden. Ons antwoord voor een nieuwe economische orde is geen terugkeer naar het oude, maar een stap voorwaarts naar een sociale economie waar zekerheid en flexibiliteit, welzijn en welvaart elkaar niet uitsluiten, maar insluiten. Een effectieve sociale economie in Nederland vereist bovendien een naar buiten gerichte blik. Internationaal liggen er grote uitdagingen, zoals de veranderende rol van Europa op het wereldtoneel, de opkomst van nieuwe economische grootmachten, het voortbestaan van armoede en ongelijkheid, internationaal terrorisme, schaarste van hulpbronnen en grensoverschrijdende klimaatverandering. We hebben de sterke overtuiging dat internationale solidariteit en het streven naar duurzame ontwikkeling funda-

mentele onderdelen van de sociaaldemocratische visie zijn en een antwoord kunnen vormen op deze uitdagingen. Dit betekent dat wij ons onverminderd zullen blijven inzetten voor internationale samenwerking en gelijke kansen wereldwijd, democratie en mensenrechten, vrede en veiligheid en duurzaamheid.

We streven naar een sociale, duurzame en innovatieve economie met gematigde inkomens- verhoudingen en vermogensverhoudingen, medezeggenschap van werknemers, een goed sociaal zekerheidsstelsel en een robuuste publieke sector. De uitdaging van deze noodzakelijke revisie is om in de hevige economische concurrentie wereldwijd dit model van 'evenwicht en gedeelde verantwoordelijkheid' in een nieuwe vorm te laten slagen. De uitdaging is om niet alleen succesvol te zijn in het bestrijden van de economische crisis, maar tevens in het beteugelen van groothedswaanzin bij bedrijven en destabiliserende kapitaalstromen. De uitdaging is het ontstaan van financiële luchtkastelen die banken en landen aan de rand van de afgrond brachten voor de toekomst te voorkomen. Om toezicht en overheidsingrijpen hierop te versterken, productie, consumptieve, werkgelegenheid en werkaanbod in evenwicht te brengen en economische belangen de balans te doen vinden met het algemeen belang en ecologische noodzaak. Wat wij willen is Rijnland 2.0.

Sociaaldemocratische politici geven dat model van Rijnland 2.0 vorm langs de volgende uitgangspunten:

1. **Een hogere waardering van het algemeen belang:** de ordening van onze economie moet beleggers, werkgevers, consumenten en burgers aanzetten om oog te hebben voor het algemeen belang. Zo'n ordening vereist dat ten minste het eigen belang niet strijdig is met het algemeen belang. Sociaaldemocratische economiepolitiek moet er op gericht zijn om daadwerkelijke toevoeging van waarde in het algemeen belang hoger te waarderen dan fictieve toevoeging van waarde in het individuele belang. Het maken van geld met geld - door speculatie, belegging of anderszins - dat niet gericht is op het algemene belang mag daartoe zwaarder belast worden dan vormen van verdiensten die voortkomen uit daadwerkelijke toevoeging van waarde door arbeid of productie. Hetzelfde geldt voor bedrijfsvoering die de belangen van werkgelegenheid en milieu schendt in plaats van dient. We waarderen de tomeloze inzet van ondernemers die in overeenstemming met het belang van omgeving en werknemers succesvol hun bedrijf runnen, maar verzetten ons tegen de eenzijdige focus op winst alleen, die bij sommige grote ondernemingen de boventoon voert. Ondernemers worden beschermd tegen de tomeloze macht van de aandeelhouders, zodat het voortbestaan van de onderneming ook op de lange termijn is gewaarborgd. Continuïteit en winst gaan goed samen onder voorwaarde dat de winst wordt omgezet in investeringen en groei.

Voorts nemen we bij de inrichting van ons economische stelsel en de spelregels daarvan genoegen met iets minder rendement in ruil voor meer zekerheid. Bij aanbestedingen betekent dat minder letten op prijs alleen, bij pensioenen dat we de zekerheid van een goed pensioen voor huidige en toekomstige generaties hoger waarderen. Hierbij past dus ook een internationaal en op toekomstige generaties gericht perspectief waarbij zekerheid omtrent voedsel, schone lucht en water gewaardeerd worden. Randvoorwaarde voor een goed bestaan is het leven in een evenwicht met onze natuurlijke hulpbronnen. In het alledaagse leven in Nederland lijkt duurzame ontwikkeling niet altijd een even urgente issue, dat is het voor toekomstige generaties en onze medemensen in armere landen nu al wel.

2. **Een einde aan de risicoparadox:** private winsten in goede tijden, publieke verliezen in slechte tijden. Dat is in het kort de risicoparadox die de afgelopen jaren de belastingbetaler opzadde met een torenhoge rekening. Een volwassen economische orde vraagt echter dat risico daar gedragen worden waar het profijt wordt nagestreefd. Dat geldt ook binnen ondernemingen waar werkgevers niet langer ondernemersrisico's mogen afwentelen op werknemers en de samenleving. Op nationaal en internationaal niveau dient de sociaaldemocratie hier de voorwaarden voor te scheppen.

3. **Meer anticyclisch beleid in magere jaren:** de politieke impasse van de afgelopen tien jaar, waarin grote hervormingen geschuwd werden, vraagt momenteel heftige inspanningen in tijden die daarvoor eigenlijk niet in aanmerking komen. Juist in economisch heftige tijden is het de taak van de sociaaldemocratie de effecten van economische neergang te verkleinen en niet te vergroten. In goede jaren mogen noodzakelijke hervormingen juist niet geschuwd worden. Aan deze weg houdt onze beweging onverminderd vast, zowel nationaal als internationaal.
4. **Toezichtoverdracht:** een economie van het snelle geld die zich in toenemende mate onttrekt aan de greep van nationale staten vergt effectief internationaal toezicht. Uitholling van zekerheden op de werkvloer door onbedoelde neveneffecten van vrij verkeer van goederen, diensten en personen vraagt om een Europees antwoord. Dat vereist dat we op deze terreinen direct kiezen voor méér Europese bevoegdheden niet alleen gericht op controles achteraf maar ook op beteugeling van te risicovolle financiële producten vooraf. Die keuze maken wij onomwonden. Daarbij is versterking van de democratische legitimiteit van Europa prioriteit. Daarmee mag niet getreuzeld worden als we het draagvlak voor Europese samenwerking niet verloren willen laten gaan. Op alle andere beleidsterreinen kiezen wij daarom voor eerst meer democratie, dan pas meer bevoegdheden.
5. **Het bedrijf als gemeenschap:** winst, werkgelegenheid en ecologische belangen maken allen deel uit van een verantwoorde bedrijfsvoering. Het bedrijfsleven moet meer gestimuleerd worden om betrokken te zijn bij de ambities van een samenleving als geheel. Waar de maatschappij via het onderwijs goed geëquipeerde werknemers aflevert op de werkvloer mag van werkgevers een tegenprestatie verlangd worden. Waar werknemers de waarde van een bedrijf met handen en geest gemaakt hebben behoren zij betrokken te zijn bij beslissingen over fusie, bedrijfsovernames of andersoortige bedrijfssamenwerkingsverbanden, reorganisatie of verplaatsing van bedrijfsactiviteiten en beschermt te worden c.q. mee te delen in de koek bij meerwaarde. Ondernemingen, werknemers en overheden moeten de handen ineen slaan om bedrijven niet slechts individuele doelen maar ook maatschappelijke doelen te laten nastreven, en zeker niet tegen te werken. Middelen zoals quota, versterkte wetgeving m.b.t. de rechtspositie en zeggenschap werknemers maar ook positieve belastingprikkel worden hiertoe aangewend. Ook de overheid als werkgever moet zich dit aantrekken.
6. **Sociaal beleid als motor van de economie:** de economie gaat niet slechts over geld verdienen, beteugeling van financiële markten en toezicht. De liberale logica dat alleen ondernemers geld verdienen en dat de staat slechts een rol verdient als het gaat om de spelregels is op een gedachtefout gebaseerd. In de sociaaldemocratische visie op de economie neemt sociaal beleid een centrale positie in. Onderwijs, innovatie, kinderopvang, goede omstandigheden op de werkvloer, gematigde en te rechtvaardigen inkomensverschillen in de publieke- en private sector, re-integratie, zorg enzovoorts liggen aan de grondslag van economisch succes.

1.2 De omslag van 'ik' naar 'ons' – versterk de gemeenschapszin

Samen zijn wij tot grote dingen in staat. Van wegen en spoor, tot woningbouw en onderwijs: ze zijn de verdienste van een gemeenschap die gezamenlijk regelt wat ieder alleen niet kan. Dat geldt ook voor de verzekering van risico's. Er is een fijnmazig stelsel van regelingen opgetrokken die ons verzekeren van inkomen bij werkloosheid, zorg bij ziekte en die al ruim zestig jaar voorkomen dat oud en arm hand in hand gaan. Georganiseerde solidariteit die zowel het individuele belang als het algemene belang dient is een product van ons allemaal.

De basis voor die georganiseerde solidariteit is kwetsbaar. Misbruik, falend overheidsoptreden of het gevoel overvraagd te worden is de bijl aan de wortel van georganiseerde gemeenschapszin. Het is daarom dat we duidelijke spelregels willen bieden, die het vertrouwen in, en de waardering van, de georganiseerde solidariteit in de samenleving herstelt.

Naast deze georganiseerde vormen van solidariteit, die duidelijke spelregels behoeven, barst ons land van de solidariteit van onderop. Waar niet het eigen belang een rol in speelt, maar enkel het belang van de ander. Het is die solidariteit die spontaan ontstaat, geboren uit medemenselijkheid en de wens de helpende hand te bieden. Een vorm van solidariteit die we meer dan voorheen de ruimte moeten bieden en mogelijk willen maken. Vervolgens verwachten we die solidariteit dan ook. Want anders leidt een sociaal vangnet zonder stimulans tot samenredzaamheid tot een afwachten-de houding: de overheid doet het, dus ik leun achterover.

Om de omslag van 'ik' naar 'ons' te maken willen we de georganiseerde solidariteit versterken en de ruimte bieden aan belangeloze solidariteit, aan samenredzaamheid.

1.2.1 De georganiseerde solidariteit versterken

Solidariteit is niet alleen een kostbaar, maar ook een kwetsbaar goed. De bereidheid om bij te dragen erodeert als misbruik aan de orde van de dag is of onvoldoende bestraft wordt. Als de kwaliteit van collectieve voorzieningen te wensen over laat stappen mensen die het zich kunnen veroorloven indien mogelijk uit het systeem en resteert een onbetaalbare voorziening van matige kwaliteit. En solidariteit holt uit als de kosten onacceptabel hoog of als zij oneerlijk worden opgebracht doordat sommige mensen veel te veel of juist te weinig bijdragen.

Duidelijke spelregels zijn noodzakelijk:

1. **Solidariteit vereist lotsverbondenheid en saamhorigheid:** De pure idealisten onder ons het liefst een wereld zien waar allen solidair zijn met allen maar de werkelijkheid is anders.

Wie solidair wil zijn met allen, is het uiteindelijk met niemand. De risico's die we met elkaar verzekeren via georganiseerde solidariteit vergen lotsverbondenheid (een gemeenschappelijk belang) en saamhorigheid (het gevoel bij elkaar te horen). Het scheppen van collectieve voorzieningen zonder dat aan deze voorwaarden voldaan wordt holt solidariteit uit. Bij de keuze voor de schaal en de wijze waarop we solidariteit organiseren moet deze spelregels beter in acht worden genomen. De verzorgingsstaat zal meer een toerustingstad moeten worden. Wij pleiten voor meer lokale solidariteit door niet alleen uitvoering maar ook verantwoordelijkheid, democratische controle en financiering (deels) op lokaal niveau neer te leggen. Een lokaal belastingregime (bij gelijktijdige herverdeling van het gemeentefonds naar rijke en arme gemeenten) is daarmee onlosmakelijk verbonden.

2. **Solidariteit vereist wederkerigheid - een besef van rechten en plichten:** het recht op een werkloosheidsuitkering bestaat bij de plicht om te werken of een baan te zoeken bij werkloosheid. Het recht op goede zorg bij ziekte bestaat bij de plicht sober gebruik te maken van collectieve voorzieningen. Niet 'omdat het kan' moet centraal staan bij de afweging of men gebruik maakt van collectieve solidariteit maar 'omdat het niet anders kan. Wanneer solidariteit wordt misbruikt voor het individuele belang wordt het algemeen belang geschaad. De sociaaldemocratie moet dat beter bestrijden. Wie doelbewust het systeem van collectieve voorzieningen ondermijnt verliest er - tot een zeer minimale basis - het recht op. Daarnaast dienen politiek en bestuur zich gewag te maken van het uitgangspunt dat solidariteit niet bij iedere prijs gedijt. Het overvragen van mensen is solidariteit op het spel zetten.
3. **Solidariteit vereist kwaliteit en verantwoordelijkheid:** gebrek aan kwaliteit van collectieve voorzieningen leidt tot uittreding van wie het zich kan veroorloven. Gebrek aan transparantie, benaderbaarheid of het gevoel van het kastje naar de muur gestuurd te worden leidt tot wantrouwen in politiek en bestuur, of erger nog, tot solidariteitserosie. Sociale voorzieningen bestaan bij de logica dat mensen de weg weten. Ze zullen daarnaast kwalitatief goed zijn, of niet. Sociaaldemocraten zijn daarop aanspreekbaar. Ongeacht hun formele verantwoordelijkheid.

1.2.2 De ruimte bieden aan solidariteit van onderop, aan samen- redzaamheid

De sociaaldemocratie kent misplaatste schroom als het gaat om het doen van een beroep op vrijwillige sociale verbanden, medemenselijkheid en hulp. De wens tot collectieve, kwalitatief hoogwaardige en toegankelijke voorzieningen koesteren we met reden. Deze collectieve wijze van verzekering vormt immers de enige garantie dat niemand is aangewezen op enkel en alleen de barmhartigheid van de medemens. Maar goede overheidsvoorzieningen mogen vrijwillige sociale verbanden, medemenselijkheid en hulp door familie of vrienden nooit in de weg staan. Allereerst omdat de gerichtheid van de gemeenschap soms groter is dan die van collectieve voorzieningen als het gaat om het bieden van maatwerk bij bijvoorbeeld het vinden van een baan, het bieden van hulp in het huishouden of bij verzorging door familieleden en vrienden. Ten tweede omdat de warmte van solidariteit en medemenselijkheid veelal onvervangbaar is door collectieve voorzieningen. Ten derde omdat het aanmoedigen van samenredzaamheid leidt tot toename van onderling vertrouwen, solidariteit en gemeenschapszin in de samenleving als geheel. Tenslotte zijn de kosten van samenredzaamheid lager dan die van collectieve regelingen.

De sociaaldemocratie heeft kortom naast een collectief goed vangnet belang bij een sterke gemeenschap, een samenleving waarin particuliere initiatieven, coöperaties en verenigingen in grote zelfstandigheid taken verrichten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Wat daar voor nodig is, is een overheid die duidelijk is over haar verantwoordelijkheden, die ruimte biedt en voorwaarden schept:

1. **Een overheid die duidelijk is over haar verantwoordelijkheden:** een sociale basis, een sociaal-democratisch peil waar we geen centimeter onder zakken is noodzakelijk en wenselijk. In toenemende mate ontstaat er maatschappelijke onrust omdat er niets meer zeker lijkt. Een solide sociale basis is een noodzakelijke voorwaarde voor het voortbestaan van de solidariteit.
2. **Een overheid die ruimte biedt:** een overheid die ruimte biedt houdt in dat daar waar de huidige inrichting van collectieve voorzieningen samenredzaamheid in de weg staat (inventarisatie is gewenst) deze opengebroken moet worden. Of het nu gaat over thuiszorg voor ouderen, opvang voor mensen met een beperking, speciale zorg voor chronisch zieken en gehandicapten of re-integratie – waar de samenleving aan zet wil zijn moet ze aan zet kunnen zijn. Voorwaarde daarbij is wel - met het oog op de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat - dat de kosten die dit met zich meebrengt lager zijn dan die in collectieve voorzieningen, en dat maatschappelijke initiatieven de collectieve voorzieningen niet uithollen. Kwaliteit en toegankelijkheid dienen altijd behouden te blijven.
3. **Een overheid die voorwaarden schept:** voorwaarden scheppen betekent dat mensen die zich in willen zetten voor een ander daar ook de kans toe krijgen en dat ze die kansen pakken. Samenredzaamheid kost tijd, uren die niet op de werkvloer besteedt kunnen worden. Mogelijk is een uitkomst te vinden in een systeem van financiële compensatie zoals bij de PGB's of een systeem waarbij de kosten van collectieve zorg slechts gedeeltelijk worden vergoed, maar waar mantelzorgers ook door werkgevers vrijgemaakt kunnen worden voor het verlenen van mantelzorg. We moeten toe naar een systeem waarbij de overheid de voorwaarden schept waardoor mensen zich in kunnen zetten voor wie hun dierbaar is. Vervolgens mogen we deze inzet ook verwachten en elkaar daar op aanspreken. Daarbij zal ook oog moeten zijn voor omstandigheden waarin deze inzet in de naaste omgeving niet vanzelfsprekend aanwezig is. Zo stimuleren we gemeenschapszin zo veel mogelijk en zo reduceren we de maatschappelijke lasten.

1.3 Meer betrokkenheid van burgers – creëer de participatiestaat.

De politiek, zoals die thans wordt bedreven, wordt niet ervaren als oplossing voor de zorgen van burgers, maar als deel van het probleem. De democratie en het vertrouwen in de politiek staan onder druk. De politiek is verloren geraakt tussen deskundigen, ambtenaren en belangengroepen.

Veel mensen hebben het gevoel dat de grote jongens van het bedrijfsleven en de managers van de publieke instellingen de dienst uitmaken. Het is vaak onduidelijk welke waarden bestuurders, ook als zij van sociaaldemocratische huize zijn, aanhangen en welke verantwoordelijkheden zij dragen. Deze onduidelijkheid wordt het sterkst gevoeld op die gebieden van maatschappelijke dienstverlening, waar privatisering en marktwerking hun intrede gedaan hebben (met name gezondheidszorg, woningbouwcorporaties en openbaar vervoer). De negatieve gevolgen van deze marktwerking heeft vervreemding opgeleverd en ergernis over de hogere kosten en minder efficiënte - zelfs slechtere - dienstverlening. Zeker in combinatie met soms exorbitante beloningen in deze sectoren.

Zichtbare verbeteringen op deze publieke terreinen zijn dringend nodig. De hier gesignaleerde 'onverantwoorde publieke dienstverlening' kan slechts worden opgeheven, wanneer de band tussen kiezers en gekozenen op onorthodoxe en radicaal vernieuwende wijze wordt hersteld. Er dienen nieuwe vormen van politieke en maatschappelijke participatie gecreëerd te worden om de te groot geworden afstand tussen politici en gewone burgers te verkleinen. Burgers moeten bij politieke en bestuurlijke problemen en vraagstukken betrokken worden, dagelijkse ervaringen en verzuchtingen serieus genomen. In België heeft de G1000-beweging een alternatief laten zien, die niet in plaats van vertegenwoordigende organen en politiek gekozen vertegenwoordigers komt, maar er naast staat.

Dit geldt ook voor het bewerkstelligen van democratische controle op Europese besluitvorming die nu veel te gering is. Het creëren van een sociaal en democratisch Europa is wenselijk enerzijds en een cruciaal instrument voor het Nederlandse buitenlands beleid anderzijds. Een beter Europa is een Europa dat markten reguleert, de bestaanszekerheid en het welzijn van de mensen dient, dat streeft naar matiging in sociale ongelijkheid en ambitieus werkt aan een duurzame economie. Massawerkloosheid, in het bijzonder jeugdwerkloosheid, is in grote delen van Europa terug. Voor de bestrijding hiervan is een samenwerkingspact, dat investeringen uitlokt en waar nodig via publieke investeringen banen schept, absoluut noodzakelijk. In het verlengde van een democratisch Europa komt internationale solidariteit en internationale samenwerking als een vanzelfsprekende sociaaldemocratische waarde naar voren.

Er zijn talrijke problemen en taken, die grensoverschrijdend zijn, zoals het bewerkstelligen van goed functionerende internationale markten, wereldwijde voedselveiligheid en een stabiel klimaat. Deze mondiale uitdagingen in een globaliserende wereld zijn niet alleen een collectief belang, maar dienen ook het welbegrepen Nederlandse eigenbelang.

Aan deze democratisering, van de publieke zaak, de politiek en Europa moeten sociaaldemocraten een krachtige impuls geven door:

- 1. Radicale democratisering van de publieke zaak:** directe invloed van mensen op de publieke voorzieningen en de politiek in hun omgeving is van grote waarde. Een nabije en herkenbare overheid vergt grip en medezeggenschap. Daarvoor moeten gemeenten en provincies méér invloed krijgen op semipublieke voorzieningen op het betreffende niveau. Resultaat moet zijn dat bijvoorbeeld niet alleen de NMA toetst op fusies van onderwijsinstellingen, maar ook de provincies, dat niet alleen de onderwijsinspectie de kwaliteit van het onderwijs beoordeelt, maar ook de gemeente. Ook zetten we nieuwe initiatieven van onderop in. We geven mensen zelf de kans om direct mee te praten. Zo riep het stadsbestuur van New York 1000 inwoners bijeen om mee te praten over de toekomst van Ground Zero. En in IJsland werd in 2011 het schrijven van een nieuwe grondwet aan de bevolking toevertrouwd. Beraadslagingen met burgers verbetert de kwaliteit van bestuur en publieke dienstverlening. Op alle maatschappelijke niveaus moeten sociaaldemocraten deze beraadslagingen toepassen. Voorts breken we de cultuur aan de top open. Bestuurders van onderwijsinstellingen en ziekenhuizen moeten weten wat er leeft onder gebruikers en werknemers. Gebruiker-bestuurders en werknemer-bestuurders kunnen de ideeënstroom van beneden naar boven op gang brengen, maar tevens verwachten we dat topbestuurders zelf polshoogte te nemen op de werkvloer en beleid gebruikers en werknemers betrekken.

2. ***Een gezamenlijke democratiseringsagenda voor Europa:*** een democratiseringsslag van de Europese besluitvorming is noodzakelijk. Geen draagvlak zonder democratische legitimiteit. Als Nederland alleen zullen we er niet in slagen om de democratische structuur en de sociale ambities van Europa te verbeteren. Maar we maken deel uit van een krachtige sociaaldemocratische familie in Europa. Wij nemen het initiatief tot het bundelen van de krachten voor een democratischer Europa. Daarbij hoort de verplichting om burgers goed en eerlijk te informeren over de politieke keuzes die voorliggen in Europa en daarover in alle openheid het debat te voeren.

2. GEACTUALISEERDE OPVATTINGEN OVER BESTAANSZEKERHEID, GOED WERK, VERHEFFING EN BINDING

2.1 Garandeert de bestaanszekerheid

Brigitte de Waal maakt scholen schoon, in Groningen. Ze heeft geen vast contract en heeft als gevolg van bezuinigingen in plaats van 32 uur nog maar 20 uur per week werk. Bij haar vorige opdrachtgever had ze ruim tien minuten om een klaslokaal schoon te maken. Bij het schoonmaakbedrijf dat de laatste aanbestedingsronde won heeft ze nog maar anderhalve minuut voor hetzelfde lokaal. Anderhalve minuut zou volgens haar nieuwe leidinggevende genoeg moeten zijn als ze 'resultaatgericht' schoon- maakt. Dit motto houdt in dat het zichtbare vuil zoals papiersnippers en modder eerst gedaan moet worden. De onzichtbare rest – spuug, snot en bacteriën – kan wachten. Voor Brigitte de Waal betekent het baan- en inkomensonzekerheid, slecht werk en geen respect.

Mensen als Brigitte wensen simpelweg bestaanszekerheid bij een behoorlijk levenspeil. Brigitte zou graag een vaste baan hebben met een inkomen waarvan je rond kan komen. Niet dagelijks je zorgen te hoeven maken over het geld, en over de toekomst. Helaas is bestaanszekerheid, als voorwaarde om daadwerkelijk in vrijheid te kunnen leven, niet voor iedereen weggelegd in Nederland. Nog niet, want het is een politieke keuze om ook mensen als Brigitte bestaanszekerheid te bieden. Zeker van een veilige plek om te wonen, het gevoel niet op de schopstoel van een werkgever te zitten en te weten dat als er iets misgaat je er niet alleen voorstaat en kan terugvallen op kwalitatief goede zorg en sociale voorzieningen.

Verhevigde (internationale) concurrentie heeft ondernemingen aangezet, al dan niet onder druk van aandeelhouders, om zo veel mogelijk op kosten te besparen en op korte termijn zo veel mogelijk winst te maken. Het afwentelen van risico's op werkenden om diensten en producten goedkoop aan te bieden neemt handoverhand toe ten koste van de bestaanszekerheid van werkenden, de kwaliteit van hun werk, en de kwaliteit van de diensten en producten. Door diensten uit te besteden of werknemers te laten werken op tijdelijke en flexibele arbeidscontracten kunnen werkgevers zich grotendeels onttrekken aan risico's als ziekte, arbeidsongeschiktheid of vraaguitval, c.q. werkloosheid. Als het tegen zit dan eindigt immers de contractuele relatie tussen de werkgever en werknemer na een korte periode of ligt het risico van meet af aan bij een derde partij. Hier heeft ook de politiek steken laten vallen. Door versoepelde wetgeving zijn de risico's van het werkgeverschap afgewenteld op het personeel en/of de samenleving. Voor werkenden is zo'n tijdelijk contract nog wel acceptabel als het de eerste, tweede of derde baan in je carrière is, en in sommige sectoren biedt de regelmatige wisseling van werkgever interessante variatie van het werk, maar voor veel mensen is de flexibilisering doorgeschoten en ongewenst.

Van waarde is en blijft ten eerste een bescherming van werkenden tegen de afwenteling van risico's en kosten door werkgevers, en tegen nog steeds voorkomende vormen van uitbuiting:

Het motto 'voor jou tien anderen' maakt nog te vaak dat werkenden genoeg moeten nemen

met lage lonen ('werkende armen'), lange arbeidstijden, slechte (fysieke) arbeidsomstandigheden en een gebrek aan waardering voor hun vakmanschap. Het arbeidsrecht moet de werknemer hier ten principale tegen beschermen. Het ontslagrecht dient bijvoorbeeld te allen tijde bescherming te bieden tegen willekeur en mag nooit lichtvaardig ontslag faciliteren. De functie van het arbeidsrecht is altijd geweest om te compenseren voor de relatief zwakke positie van de werknemer ten opzichte van de werkgever, en deze functie dient erkend en behouden te blijven, tegen de druk in om het arbeidsrecht puur vanuit economisch perspectief te bekijken en in te zetten als smeermiddel voor de economie. Blijkbaar waren er de afgelopen decennia heel veel Partijen voor het Kapitaal: de beloning van kapitaal is relatief toegenomen, de beloning van arbeid relatief afgenomen, de belasting op kapitaal is relatief afgenomen, de belasting op arbeid is relatief toegenomen. De druk op werkenden neemt toe, terwijl de hedgefondsen, private equity, en banken nog steeds zo goed als vrij spel wordt geboden. Tegen die achtergrond moet de Partij van de Arbeid haar naam serieus nemen en samen met de vakbeweging weer veel meer gezamenlijk optrekken om te voorkomen dat risico's en kosten eenzijdig op werkenden worden afgewenteld.

De PvdA gaat goed werkgeverschap actiever bevorderen en de werkplek / onderneming als gemeenschap centraal stellen. Werkgevers worden weer verantwoordelijk voor de risico's van het ondernemerschap (ziekte, arbeidsongeschiktheid, vraaguitval etc.) en het afwentelen van risico's wordt beperkt. De PvdA zal daartoe principes als 'de vervuiler betaalt' introduceren in de sociale zekerheid en schijnconstructies, zoals payrolling of schijnzelfstandigheid, aanpakken. Daarnaast wenst de PvdA een Europees kader voor goed werkgeverschap zodat ondernemingen via uitbestedingen niet hun verantwoordelijkheden kunnen ontlopen. Ook wordt voorafgaand aan aanbestedingen kritisch gekeken of de overheid de dienst niet beter in eigen beheer kan uitvoeren en zo het personeel in dienst kan nemen. Indien de PvdA kiest voor aanbestedingen, zoals voor de thuiszorg, dan selecteert zij eerst op de kwaliteit van de dienst en het werk, daar wordt een redelijke prijs in meegewogen.

Werknemers in tijdelijke en flexibele arbeidsrelaties bevinden zich veelal in een achtergestelde positie ten opzichte van collega's in vaste dienst in termen van werkzekerheid, salaris, recht op scholing en toegang tot de sociale zekerheid. De PvdA gaat deze ongelijkheid te lijf door grenzen te stellen aan slechte flex, door wegwerpcontracten uit te bannen, de kans om door te stromen naar een vaste baan te vergroten en flexwerkers meer recht te geven op bijvoorbeeld scholing. Ook krijgen ZZP'ers de mogelijkheid zich aan te sluiten bij collectieve arbeidsongeschiktheids- en pensioenvoorzieningen.

Van waarde is ten tweede dat mensen beschermd worden tegen de crisisgevoeligheid van het kapitalisme, en dat we toe werken naar een meer gezonde, stabiele, duurzame en sociale economie:

De vergaande financialisering en mondialisering van de economie hebben de crisisgevoeligheid van de economie vergroot. De nieuwste fase van het kapitalisme - het mondiale financiële kapitalisme - heeft ons weinig goeds gebracht, en Nederland zit er tot over zijn oren in getuige de giftige activiteiten van Nederlandse banken die mede leidden tot de bankencrisis van 2008, ons aandeel in het beruchte mondiale schaduwbankieren, Nederlandse banken die te groot zijn om bij mismanagement failliet te laten gaan, de duizenden belasting ontduikende brievenbusmaatschappijen met als vestigingsplaats Schiphol, en de steeds eenzijdiger gerichtheid van ondernemingen op de korte termijn. De snelle winst, die niet wordt geherinvesteerd, is funest voor het innovatieve vermogen van ondernemingen.

Bescherming tegen de crisisgevoeligheid van het kapitalisme begint bij een gezondere, duurzamere en socialere economie. Ook binnen het bedrijfsleven, en zeker binnen het midden- en kleinbedrijf neemt de roep toe om een gezondere economie, om een financiële sector die weer dienstbaar is aan de reële economie, om een economie die werkt voor de mensen in plaats van andersom. Het is van belang dat de PvdA de brug slaat tussen werkenden en deze ondernemingen die welvaart creëren in plaats van naar zichzelf te verplaatsen. Sociale en duurzaamheidsoverwegingen moeten worden geïntegreerd in het economische beleid van de Europese Unie en van Nederland, in plaats

van dat sociaal en milieubeleid slechts wordt ingezet om de negatieve gevolgen van het economische beleid te compenseren. Als individueel burger ervaar je weinig grip op de stijgende zeespiegel, de vervuilde plastic soep waar grote delen van de oceaan uit bestaan, de toename van extreem weer en bijbehorende klimaatvluchtelingen. Ook uit oogpunt van bestaanszekerheid is het van belang om een goed milieubeleid te voeren, in Nederland en daarbuiten.

Van waarde is ten derde dat overheden anticyclisch beleid voeren waardoor de zekerheden voor mensen worden vergroot in tijden van toenemende onzekerheid:

De Partij van de Arbeid is de partij die de behoefte van mensen aan basiszekerheid en enige continuïteit erkent. Natuurlijk kan de politiek geen zekerheid bieden, maar een partij kan wel aan de basiszekerheid van mensen willen bijdragen en voor zover er onzekerheden bestaan mensen willen toerusten om daarmee om te gaan. Met sociale maatregelen als deeltijd-WW en investeringen in vergroening van de economie zijn de ergste klappen van de banken crisis van 2008 opgevangen, maar de aansluitende crisis van de Europese overheidsuitgaven noopt tot forse bezuinigingen. We zien hierdoor in diverse Europese landen, inclusief Nederland, de bestaanszekerheid van mensen onder druk komen; massaontslagen, bezuinigingen op sociale voorzieningen en onzekerheid over de toekomst. Door dit procyclische beleid van bezuinigingen en afbraak van zekerheden in tijden van crisis, dreigt onze economie in een neergaande spiraal terecht te komen. Vergrijzing en ontgroening van de bevolking zetten de overheidsfinanciën verder onder druk. Van groot belang is dat de overheid onder deze omstandigheden aan de ene kant het beschermingsniveau van mensen niet onder een sociaal minimum laat zakken en aan de andere kant mensen en daarmee de economie blijft toerusten om grote risico's tegemoet te treden, zich te ontwikkelen, en een bijdrage te leveren aan de productie.

Van waarde is ten vierde dat we de trend 'van ik naar ons' laten werken voor bestaanszekerheid:

De kracht van mensen onderling wordt erkend en initiatieven als eigen kracht conferenties en broodfondsen voor zzp'ers worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Van mensen wordt verwacht dat zij in eerste instantie zelf of met behulp van familie en vrienden proberen hun problemen op te lossen. Indien dat niet lukt dan kiest de PvdA voor fatsoenlijke publieke voorzieningen opdat niemand door de bodem van de bestaanszekerheid zakt. Zo dient het bijstandsniveau altijd boven de armoedegrens uit komen. Ook zal de PvdA burgers die opkomen of zorgen voor hun naasten daarin helpen door onder andere bureaucratische regels weg te nemen. Daarnaast worden mensen die de (sociale) veiligheid in de buurt garanderen meer gewaardeerd en zal onheus gedrag tegen hen hard worden aangepakt. Veiligheid en een prettige samenleving beginnen al in de opvoeding.

Van waarde is prioriteit voor sociale veiligheid:

Ook je fysiek en sociaal veilig voelen is een onderdeel van bestaanszekerheid. Wie zich lichamelijk bedreigd voelt, altijd achterom moet kijken, en voortdurend twijfels heeft of de politie criminaliteit wel voldoende aanpakt, zit niet lekker in zijn vel. De combinatie van hard ingrijpen waar nodig, aandacht voor het slachtoffer, en perspectief blijven bieden aan de dader en zijn omgeving, werpt vruchten af:

Zie goede voorbeelden als het Top-600 programma van de gemeente Amsterdam en de opkomst en inzet van straatcoaches op vele plaatsen in Nederland.

2.2 Wees de Partij van de Arbeid – de partij van goed werk

Sandra Lonnee is buurtregisseur bij de politie in Amsterdam, in de rang van inspecteur. Iets betekenen voor mensen, dat wilde ze wel. En bij de politie sta je overal met je neus bovenop, dat maakt het spannend. Eerst werkte ze in Amsterdam-West, nu in Amstelveen, en dat is wel een cultuurschok. Mensen in Amstelveen maken zich druk om dingen waar ze in West blij mee zouden zijn als ze zich daarover druk konden maken. In Amstelveen klagen de mensen ook eerder op een formele manier, de mensen zijn moeilijker tevreden te stellen, het is lastiger werken. De druk in de politieorganisatie is hoog, van bovenaf wordt hij groter, en ook de druk van de buitenwereld. Het gaat vaker over resultaat, over cijfers, je mag ook eigenlijk niet meer even ziek zijn. Het geweld tegen de politie neemt toe, evenals de zwaarte van de politietrainingen, terwijl de mogelijkheden om elkaar intern bij te staan afnemen door nieuwe roosters. Ze ziet veel collega's een posttraumatische stressstoornis ontwikkelen. In haar werk in Amsterdam-West had ze veel te maken met jongeren die vreselijk gedrag vertonen, alcohol en drugs gebruiken. Hun ouders moeten meer verantwoordelijk worden gesteld daarvoor. Sandra is zelf ook moeder en ze doet haar uiterste best om er voor te zorgen dat zij of haar man thuis is als de kinderen uit school komen, te luisteren naar ze, en ze een positieve boodschap mee te geven.

Het verhaal van Sandra laat zien hoe centraal werk in het leven van mensen staat. Zij ontplooit zich in haar werk als stoere inspecteur. Buiten haar werk als moeder van jongeren in dezelfde leeftijdscategorie als de probleemjongeren waar ze als agent de hele dag tegen op loopt. En via haar werk staat zij middenin het leven en de samenleving. Van waarde is de mogelijkheid om je in je werk, naast je werk en via je werk te kunnen ontplooiën. Een baan om van te leven is onontbeerlijk, maar onvoldoende. Een baan waar je ook bij kan leven is essentieel. Mensen willen zich immers ontplooiën in hun werk, maar ook buiten hun werk. Naast voldoende werk en een behoorlijke beloning (belangrijke onderdelen van bestaanszekerheid) zijn andere aspecten voor werkenden van belang, zoals het gevoel hebben bij te dragen aan een groter geheel en ertoe te doen, talenten te ontwikkelen, sociale contacten op te doen, eer van je werk te hebben, voldoening uit je werk te halen, veiligheid op de werkvloer te ervaren en voldoende vrije tijd te hebben om naasten lief te hebben en mooie momenten te beleven. Voor al deze aspecten is de kwaliteit van het werk van groot belang.

De gerichtheid op korte termijn winst in veel bedrijven en de marktwerking, bureaucraties, en focus op financiën en bezuinigingen in de publieke sector hebben het plezier in het werk en de controle over het werk verminderd. Er is zodoende veel onbehagen op en over het werk, maar dit onbehagen wordt nauwelijks omgezet in acties voor verbetering van de werkomstandigheden, voor meer respect op de werkvloer en voor meer zeggenschap over het eigen werk. Alleen door samen op te trekken, kan het tijd worden gekeerd.

Van 'ik naar ons' op de werkplek: van waarde is dat de onderneming / de werkplek een gemeenschap wordt:

In de private sector is een nieuw ondernemingsregime nodig, waarin niet de aandeelhouderswaarde centraal staat maar alle belangen tot hun recht komen. Zeggenschap van werknemers over hun werk is daarbij een sine qua non. Dat vereist bijvoorbeeld versterking van de werknemersinbreng bij fusies, reorganisaties en overnames en een hogere drempel voor de 'uitverkoop van Nederland'. Binding aan de onderneming van boven en beneden vindt plaats via een correct beloningssysteem, goede scholingsmogelijkheden voor werkenden en een benadering van flexibiliteit die niet louter gericht is op de afwenteling van risico's op werkenden. De high road is scholing, begeleiding bij loopbaanontwikkeling en mobiliteit en gebruikmaking van de (verborgen) kennis van de werknemers. En het oplossen van de knelpunten in het spitsuur van het leven, waar werk en zorg moeten worden gecombineerd. Dan gaat het om het aanbod van kwalitatief hoog- waardige voorzieningen gecombineerd met samenredzaamheid.

In de publieke sector heeft de politiek een meer directe verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het werk en kan zij er zelf toe bijdragen dat de werkplek een gemeenschap wordt. Zij kan ervoor zorgen dat de arbeidsverhoudingen en de kwaliteit van het werk een excellent voorbeeld zijn voor moderne bedrijfsvoering waarin het menselijk kapitaal centraal staat. Er zijn voorbeelden om te volgen, zoals de buurtzorg, fantastische scholen, een geweldige huisartsenpraktijk of politie-eenheid. Het zal er om gaan de professionele kwaliteit van de werkers in de publieke sector tot zijn recht te laten komen – met alle gevolgen voor de schaal van de instellingen, de focus op de kernfunctie (liever geen vastgoed, dus), het type management en een diep inzicht in de uitvoeringspraktijk. En dat alles laat onverlet dat wij, als publiek, onszelf behoorlijk moeten gedragen en onze medeburgers daarop moeten aanspreken. Opdat Sandra Lonnee haar werk behoorlijk kan uitvoeren.

Van waarde is meer zeggenschap op de werkvloer:

Het bevorderen van zeggenschap op de werkvloer en over werktijden draagt bij aan de betrokkenheid van het personeel en veelal aan effectievere arbeidsprocessen. Indien medezeggenschap en inspraak mogelijk zijn, dan is het ook aan de werknemer om hier gebruik van te maken.

Het erkennen en gebruiken van de kennis en ervaring van werknemers op de werkvloer bevordert niet alleen bij werkenden het plezier in het werk, maar zorgt ook voor een hogere arbeidsproductiviteit en is essentieel voor het welslagen van innovatie. Respect en waardering voor de werknemer aan sich is daarbij het startpunt. De PvdA zal werkgevers aanspreken op hun houding ten opzichte van hun personeel en zelf het goede voorbeeld geven.

Bij gebrek aan inspraak over werktijden en roosters is er in een werkomgeving altijd een gespannen en stressvolle combinatie van werk en gezin, of met het privéleven anderzijds. De kwaliteit van werk hangt daarmee nauw samen met de kwaliteit van leven, c.q. de kwaliteit van bestaan. Zowel het combineren van arbeid en zorg als het vinden van een goede balans tussen werk en privé vraagt om meer zeggenschap over het eigen werk. Zo kan het door s' avonds soms een uurtje thuis te werken mogelijk zijn om op normale wijze de kinderen tijdig bij de opvang af te halen in plaats van in stressvolle situatie terecht te komen waarin het werk nog niet af is en de kinderopvang bijna sluit. De PvdA zal wettelijke arbeidstijden en verlofregelingen aanpassen om niet te rechtvaardige obstakels weg te nemen en zo tot een moderne arbeidsagenda te komen. Ook zullen bijvoorbeeld openingstijden van (semi-)publieke voorzieningen, zoals kinderopvang en apotheken, afgestemd moeten worden op een situatie waarin niet langer een van de partners overdag thuis is.

De waarde van scholing en innovatie:

Om talenten te ontwikkelen, productief te blijven voor werkgevers en om gezond te kunnen doorwerken tot de pensioengerechtigde leeftijd is een leven lang leren essentieel. De PvdA wil dit voor iedereen mogelijk maken waarbij wel geldt dat werkgevers en werknemers eenieder verantwoordelijk zijn. Het langdurig investeren in personeel en het zo in de eigen organisatie ontwikkelen van diensten en producten, moet weer aantrekkelijker worden dan het opkopen of afstoten van bedrijfsonderdelen op de korte termijn, omdat dit sneller rendement oplevert voor investeerders. Fiscale prikkels die dit stimuleren, zoals de aftrekbaarheid van vreemd vermogen in de vennootschapsbelasting, worden afgebouwd zodat het investeren met eigen vermogen gelijk is aan dat met vreemd vermogen. Het volpompen van ondernemingen met schulden over de rug van werknemers wordt zo een halt toegeroepen.

De waarde van een correct beloningssysteem:

De PvdA wenst dat beloningsverhoudingen binnen ondernemingen inzichtelijk, redelijk en rechtvaardig zijn. Ondernemingen zullen daartoe allereerst moeten rapporteren over de beloningsverhoudingen en topbeloningen moeten verband houden met de verplichtingen en prestaties van de bestuurder en onderneming. Onderdeel van een verantwoorde loonontwikkeling is dan ook dat als de beloning van de top stijgt, dat die van het personeel ook moeten toenemen. Het idee dat de con-

currentiekracht van de economie per definitie wint bij een afwenteling van kosten en risico's op werknemers is economisch onjuist. Investeren in menselijk kapitaal bevordert innovatie en daarmee de concurrentiekracht.

De beste bescherming tegen inkomensverlies in geval van ontslag is niet enkel een fatsoenlijke werkloosheidsuitkering, maar ook vooral het zo snel mogelijk hebben van een nieuwe baan. De PvdA wil daarom dat werkgevers, werknemers en de overheid in gezamenlijkheid de begeleiding van werknemers zo goed ontwikkelen. Daarbij worden sociale partners gestimuleerd om ook te kijken naar de loonontwikkeling. De toekenning van periodieken en zeker de promotie naar een hogere schaal moet voorwaardelijk zijn aan goed functioneren. Het hangt daarnaast van de functie af die men vervult, welke vaardigheden het belangrijkste zijn – bij- voorbeeld fysieke kracht en reactievermogen of sociale intelligentie en ervaring – en dus of het functioneren met de leeftijd toe- of afneemt. De huidige claim in het debat over demotie dat anciënniteit en functioneren rechtstreeks met elkaar in verband staan is dus onjuist en mag zo eenzijdig geformuleerd geen uitgangspunt zijn voor nieuw beleid.

Integratie via werk:

Je thuis voelen in een nieuw land, de gewoontes en cultuur leren kennen, meer kennis van het Nederlands opdoen gaat het beste via werk. Op het werk ontmoet je collega's, wordt je gedwongen de taal te spreken en wordt je geconfronteerd met wat er al dan niet gangbaar en mogelijk is in Nederland. Het is daarom van groot belang dat migranten kunnen werken. Nieuwkomers moeten zo snel mogelijk aan de slag. Mensen die niet uitgezet kunnen worden moeten in Nederland kunnen werken – ze kunnen het land toch niet uit en het is menswaardiger dan de het gangbare afwisselend opsluiten en op straat zetten. Mensen die in afwachting zijn van een verblijfsvergunning, moeten ook betaald werk kunnen verrichten of vrijwilligerswerk doen. Mensen die door ziekte of vanwege een andere reden geïsoleerd zijn geraakt, integreren het beste via werk. Het is daarom dat we quota niet schuwen als het gaat om het aan een reguliere baan helpen van mensen met een beperking. Maar het vraagt ook iets van collega's en leidinggevenden: uitgaan van wat mensen wel kunnen, behulpzaamheid, duidelijk communiceren, collegialiteit.

2.3 Realiseer de verheffing

Joris Schuurman Hess is tweeëntwintig jaar en liep met veel plezier stage bij de welzijnsorganisatie GORS in Middelburg als begeleider van verstandelijk gehandicapten. Erg veel heeft hij niet gehad aan zijn opleiding op het ROC om zich voor te bereiden op een loopbaan in de zorgverlening. Het onderwijs was te algemeen, zijn leraren verdwenen regelmatig voor uren uit de klas, Nederlands en Engels moesten de studenten leren via een computerprogramma dat geregeld vastliep, en zijn scriptie moest hij schrijven zonder dat de criteria daarvoor duidelijk waren. De demotivatie onder zijn medestudenten is groot. Van het indienen van een klacht zag hij af. Hij had het gevoel toch niet op te kunnen tegen de tweehonderd fte die op de administratieafdeling van zijn school werken.

Jongeren zoals Joris verlangen simpelweg goed onderwijs dat hen toerust voor een toekomst in de zorgverlening. In het verhaal van Joris resoneert een klassiek sociaaldemocratisch ideaal: dat ieder individu in de samenleving tot zijn recht mag komen, dat eenieder zich gezien mag weten. Dit streven reisde de afgelopen eeuw onder allerlei noemers: verheffing, vorming, ontplooiing en emancipatie. We gebruiken hier het begrip verheffing maar verwijzen naar het historische ideaal waar telkens een eigentijdse invulling aan is gegeven: het streven om onszelf en onze beschaving te verbeteren, te verheffen. Het gaat dus niet alleen om de realisatie van persoonlijke idealen – gelijke kansen op ontplooiing, ook voor Joris Schuurman Hess – maar ook om een maatschappelijk beschavingsideaal.

Dat verheffing in de 21e eeuw een andere invulling behoeft dan in het begin van de 20e eeuw, is evident. Het welvaartspeil is over de hele linie gestegen, evenals de scholingsgraad van de bevolking. Er is een omvangrijke middenklasse ontstaan, de toegankelijkheid van kunst en cultuur zijn aanzienlijk toegenomen en het culturele erfgoed is binnen ieders bereik gekomen. Het is duidelijk dat verheffing niet of niet meer kan slaan op een ideaal van de ene bevolkingsgroep over de andere. Veeleer verdient de traditie van zelfverheffing voortzetting in de 21e eeuw. Hetgeen onverlet laat dat mensen toerusting verdienen om het beste uit zichzelf te halen, dat de gezinnen, scholen en universiteiten waar kennis, ervaring en vaardigheden worden overgedragen versterking behoeven in een dure tijd, en dat het van belang is om het publieke debat over de goede samenleving, en het goede leven dat we door willen geven voortdurend op te zoeken. Het verheffingsideaal blijft onverminderd urgent.

Verheffing, het goede leven doorgeven, begint bij de linkse beweging zelf:

De verantwoordelijkheid voor de gemeenschap moet niet alleen aan de overheid worden overgelaten, maar ook door burgers zelf ter hand worden genomen. Voor alle hieronder genoemde idealen geldt dat er naast een taak voor de overheid, een belangrijke taak ligt voor een geëngageerde linkse beweging, voor ouders, en voor allerhande verenigingen en gemeenschappen. Laten we het goede leven vooral ook zelf voorleven.

Van waarde is en blijft een onverminderde inzet voor het ideaal van gelijke kansen op ontplooiing:

Sociaaleconomische en culturele achtergrond werken nog steeds door in de schoolprestaties van kinderen. De vaardigheden van ouders om hun kinderen te begeleiden en ondersteunen in hun ontwikkeling zijn zeer ongelijk verdeeld. In kansarme gezinnen ontbreekt het aan sociaal en cultureel kapitaal, waardoor kinderen al vroeg een achterstand oplopen die later nauwelijks meer in te halen valt. Het is van groot belang voor kinderen uit achterstandssituaties dat zij opleidingen kunnen blijven 'stapelen', eventueel periodes van speciaal onderwijs kunnen volgen waarna zij het reguliere onderwijs kunnen hernemen, en persoonlijke begeleiding krijgen om het beste uit hen te halen. Juist voor deze kinderen is het van belang dat het streven naar een brede vorming niet ten koste gaat van het halen van een minimumstandaard aan kennis.

In een situatie van toenemende individualisering en grote keuzevrijheid kunnen vooral kinderen van hooggeschoolde ouders hun weg vinden. Zij trekken massaal naar scholen met een sterke reputatie of dat nu terecht is of niet. Overheidsdwang om dit proces te keren werkt niet. Juist daarom moet de linkse gemeenschapstraditie van solidariteit met kansarme leerlingen in ere worden hersteld. Dit zou bijvoorbeeld kunnen inhouden dat een linkse beweging zelf samen met leerkrachten en ouders goede scholen opricht of in stand houdt in buurten met veel kansarme leerlingen; dat solidaire ouders zich opgeven als mentor of coach om kansarme leerlingen verder te helpen. De verantwoordelijkheid voor de gemeenschap moet niet worden overgelaten aan de overheid, maar ook door burgers zelf ter hand worden genomen. Van de overheid mag verwacht worden dat de bestrijding van armoede bij kinderen de komende jaren de aandacht krijgt van het gezinsbeleid.

Van waarde is een evenwichtiger invulling van het verheffingsideaal: meer ambachtelijkheid en meer maatschappelijkheid op de scholen:

In de laatste decennia heeft aan de ene kant de overdracht van basale vaardigheden als taal, rekenen en het leren van een ambacht onder druk gestaan. Tegelijkertijd lijkt 'kenniseconomie' het enig overgebleven antwoord op de vraag wat het doel is van onderwijs. Daardoor komen belangrijke elementen van de ontwikkeling van kinderen in het gedrang, zoals sportonderwijs, kunstonderwijs en de opvoeding van de jeugd tot burger door overdracht van waarden als respect voor de rechtsstaat en dienstbaarheid aan de gemeenschap. Om te voorkomen dat deze verrijkingen wederom ten koste zullen gaan van de ambachtelijke overdracht van basisvaardigheden zijn brede scholen met substantieel langere lestijden een oplossing. Duidelijk is dat langere openingstijden van scholen, met de mogelijkheid om huiswerk te maken op school, met sport- en muziekonderwijs, en weekendschoolprogramma's op het terrein van sociale vaardigheden en loopbaanselectie, enorm bijdra-

gen aan de succesvolle overdracht van kennis en vaardigheden bij zoveel mogelijk kinderen. Ook hier kan dit alles niet alleen van het docentencorps worden verwacht, en spelen gemeenschappen en betrokken ouders en verenigingen een grote rol. Overigens hoort bij ondersteuning van het onderwijs en bevordering van meer ambachtelijkheid en kwaliteit een herwaardering van het beroep van leraar door het gunnen van autonomie en het schenken van vertrouwen aan leraren.

Van waarde is dat cruciale instituties voor de overdracht en vorming, zoals gezinnen, de kinderopvang, scholen en universiteiten worden ondersteund:

Cruciale instituties voor de overdracht en vorming zoals gezinnen, de kinderopvang, scholen en universiteiten, staan onder druk van demografische ontwikkelingen (het wegvallen van de huisvrouw als buffer), technologische ontwikkelingen (de opkomst van de mediacultuur en nieuwe media) en economische ontwikkelingen (de economische crisis en aanhoudende bezuinigingen). Het gezinsmodel van een kostwinner en een zorgende partner wordt steeds meer vervangen door twee partners die werken. Gezinnen met twee werkende ouders hebben veel baat bij een ondersteunende cultuur binnen de organisatie waar zij werken (flexibele werktijden, de mogelijkheid tot thuiswerken, etcetera) en een goede kwaliteit van de kinderopvang. De impact van (nieuwe) media op de jeugd is ingrijpend. Gezinnen en scholen zijn gebaat bij het aanreiken van manieren om kinderen actief te betrekken bij de media in de verwachting dat ze vervolgens sterker in hun schoenen staan ten opzichte van deze media.

Van waarde is de ontwikkeling van een respectsamenleving waarin iedereen zich gezien kan weten:

De sociaaldemocratie heeft altijd gepleit voor gelijkheid van kansen en zal dat blijven doen. Maar we moeten ook oog hebben voor de schaduwkanten van de diplomademocratie of meritocratie in wording. Ook in een onderwijssysteem met perfecte gelijkheid van kansen zal een aanzienlijk deel van de kinderen niet in aanmerking komen voor hoger onderwijs. Dat is niet erg – wel dat zij op een lager niveau vaak niet het allerbeste uit zichzelf kunnen halen. Tegen die achtergrond is het van belang om kinderen voortdurend verschillende manieren aan te bieden om het beste uit zichzelf te halen en zelfrespect te verwerven, door niet alleen cognitieve vaardigheden te erkennen en belonen, maar ook praktische, sportieve, kunstzinnige en sociale vaardigheden. Ook de mogelijkheid om door te leren in een ambacht verdient aanmoediging.

2.4 Breng binding tot stand

Malia Boucetta werkt als accountmanager voor de gemeente Zwolle. Ze is moeder van twee puberende kinderen. Vooral de pubertijd van haar zoon is zwaar. Hij schommelt tussen de Nederlandse en Marokkaanse cultuur. Ze ziet dat de Marokkaanse jeugd zich af gaat zetten tegen de westerse cultuur. Haar zoon zegt dan met nadruk: ik ben Marokkaan. Haar kinderen gaan steeds meer met Marokkaanse leeftijdsgenoten om. Het lijkt nu net alsof de Marokkaanse jeugd zichzelf opvoedt in de Marokkaanse cultuur. Als er meisjes zijn die wat liberaler worden opgevoed, worden ze afgerekend door de gemeenschap. Malia kent een ouderpaar dat voor een liberale opvoeding heeft gekozen. De dochters worden afgerekend door hun leeftijdsgenoten. Malia ziet die meisjes echt worstelen. En ze ziet andere moeders allerlei noodmaatregelen nemen om hun dochters te beschermen. Dan denkt Malia: is het dat nou allemaal waard?

De overpeinzingen van Malia zijn een verhaal over de lusten en lasten van bindingen en gemeenschappen. Verschillende soorten bindingen passeren. De kleine, grote bindingen. Dikwijls klein genoemd, maar groot in hun gevolgen voor welbevinden en het geluk: de bindingen van man en vrouw, van ouders en kinderen, de bindingen met vrienden en collega's, de bindingen in de buurt en op school. Er zijn de bindingen, de collectieve actie, de engagementen in de bewegingen waarmee mensen hun waardigheid, levenskansen en welzijn afdwingen en veilig stellen. En er is de bin-

ding in die grote gemeenschap, de samenleving. De natie die zich als staat organiseert en die via wetgeving de kansen op vrijheid, waardigheid en geluk van mensen veilig kan stellen.

Malia's overpeinzingen getuigen ook van de lusten en lasten van gemeenschappen. Het is duidelijk dat elke vorm van binding ons tegelijkertijd controleerbaar, stuurbaar en zelfs manipuleerbaar maakt. Bindingen maken het immers mogelijk in te spelen op het vertrouwen dat we in anderen hebben en de verbondenheid die we met hen voelen. Dat is echter geen reden om afstand te doen van wat ons menselijk maakt, om geen gevoelens van verbondenheid te hebben. Het is wel reden om te proberen samen op een democratische wijze greep te krijgen op de voorwaarden waaronder die bindingen vorm krijgen en door werken in ons leven. Bij binding gaat het dus om een goed gevoel, affectie, warmte en erkenning, maar het gaat ook om macht. Zich verbonden voelen geeft aan de betrokkenen macht en invloed over elkaar. Daarmee op een emancipatorische en democratische wijze leren omgaan, is een kernopdracht van de sociaaldemocratie.

Als we het hebben over bindingen en gemeenschappen in de 21e eeuw en de opdracht voor de sociaal- democratie, mag het verhaal van Brigitte de Waal uit het begin van deze resolutie niet ontbreken. Brigitte, die samen met een collega besloot de wantoestanden in de schoonmaakwereld niet langer te accepteren en te gaan staken, laat een heel andere kant van bindingen zien. Brigitte's verhaal gaat over haar strijd voor bestaanszekerheid en goed werk. Maar haar verhaal laat ook zien hoe haar individuele vrijheid gebaat is bij gemeenschappen. Dankzij de aansluiting die zij en haar collega als eenzame stakers vonden bij de hernieuwde collectieve actie van vele schoonmakers en door de nieuwe organisatievormen die de vakbeweging ontwikkelt, worden de wanpraktijken op het werk van Brigitte en anderen bekend bij het brede publiek.

Van waarde zijn ten eerste de potentieel bevrijdende kwaliteiten van gemeenschappen:

De gedachte dat individuele bevrijding via collectieve wegen wordt bereikt, ligt ten grondslag aan de sociaaldemocratische beweging. Het zijn gemeenschappen die ons bestaanszekerheid bieden, verheffing of mogelijkheden tot zinvol werk.

Maar door de dominantie van het individualisme onderkennen mensen in hun individuele verzuchtingen nauwelijks gedeelde waarden en gezamenlijke problemen. Ze stellen niet vast dat ze tegen dezelfde muren oplopen, en als dat al wel het geval is, ontbreken aanknopingspunten voor gezamenlijke oplossingen voor die gemeenschappelijke problemen.

Het begint bij de kleine, grote bindingen. Dikwijls klein genoemd, maar groot in hun gevolgen voor welbevinden en geluk: de bindingen tussen geliefden, van ouders en kinderen, de bindingen met vrienden en collega's, de bindingen in de buurt en op school. De exitoptie van individuen moet hier worden gevrijwaard, maar alle instituties dienen zo te worden ingericht dat ook als individuele rechten worden geclaimd, binding niet (onbedoeld) het slachtoffer wordt, dat scheiding, verandering van werk, schoolovergang niet tot onnodige stress en ieder voor zich hoeven leiden. Verbinding tussen mensen moet ook fysiek, in de leefomgeving, mogelijk worden gemaakt. Wij willen geen getto's en rijke eilanden, maar leefbare buurten waar mensen met elkaar samenleven. Daarbij hoort een openbare ruimte die gericht is op het bevorderen van uitwisseling, onderling contact en binding.

Binding voor sociaaldemocraten: een gemeenschappelijke toekomst als gedeelde opgave:

De samenleving is een gemeenschap en moet door de sociaaldemocratie altijd als zodanig worden benaderd. Voor sommigen steunt zo'n gemeenschap op een gedeeld verleden, voor anderen op een gemeenschappelijke taal of godsdienst. Zo steunen in de 21e eeuw gemeenschappen in toenemende mate ook op tijdelijke verbanden van actieve burgers die zich organiseren rondom zaken die hen aan het hart gaan. In de netwerksamenleving met een grote digitale component worden gemeenschappen in een tempo gevormd dat voorheen voor onmogelijk gehouden werd. Die krachten zijn van grote waarde en stimuleren we: ze tonen het engagement van een moderne samenleving.

Voor sociaaldemocraten steunt de gemeenschap op een gemeenschappelijke toekomst, een gedeelde opgave gericht op het verwezenlijken van wat we van waarde achten. Om zo'n opgave te kunnen verwezenlijken heeft men een regelende wetgevende capaciteit nodig. Dat moet de staat bieden. Europa biedt dat gedeeltelijk, zou dat in veel grotere mate kunnen bieden, maar doet dat vandaag de dag nog niet. Het Europese project realiseert nog onvoldoende wat wij van waarde achten. Wij blijven het Europees project steunen, willen het uitbouwen, maar de natiestaat blijft in de huidige wereld tot nog toe de enige en beproefde democratische gemeenschap. Het is in de eerste plaats in die gemeenschap dat de verwezenlijking van de sociaaldemocratische opgave moet worden nagestreefd, in nauwe internationale samenwerking met andere natie- staten en nietstatelijke actoren. In Europa streven we naar stevige sociale normen die de sociale politiek in de lidstaten weerbaar maakt.

Vroeger streefde de sociaaldemocratie een andere samenleving na om de wereld beter en rechtvaardiger te maken. Nu moet alles anders: van deskundigen, van 'Europa', van het Centraal Planbureau om mee te kunnen in een wereld die schijnbaar achter onze rug verandert en onrechtvaardiger wordt. We moeten het sociaaldemocratische opgave hernemen. Instellingen moeten ten dienste van de mensen worden gesteld. Weg van de identificatie met de instellingen, hun budgetten en hun procedures, naar identificatie met de dromen en verzuchtingen van de mensen in hun verbinding met onze politieke idealen. De mensen weer greep geven op hun leven, hun samenleving, hun geschiedenis.

De sociaaldemocratie moet verenigen en samenbrengen:

Door ongelijkheid, groeiende verschillen en diversiteit staat de gemeenschap onder druk. De sociaaldemocratie moet verenigen, samenbrengen. 'De boel bij elkaar houden' en terug bij elkaar brengen. De moed hebben volks- en overbruggingspartij te zijn. Zij moet een bindingsmiddel van de natie zijn. Deze dreigt uiteen te drijven omdat verschillende groepen zich van elkaar verwijden: hoger opgeleiden en lager opgeleiden, de mensen die iets te fanatiek voor Europa en de multiculturele samenleving zijn en de mensen die daar iets te fanatiek tegen zijn, de 'migranten en 'witte arbeiders', de grote steden en provincies.

Er stellen zich op dat vlak twee grote uitdagingen. De eerste betreft de vormen van ongelijkheid die mensen uit elkaar drijven en die vooral vandaag van onderwijsgroepen onderwijsklassen maakt en van onderwijsklassen onderwijsstanden maakt. Die ongelijkheid moet prioritair worden aangepakt. In de hoofdstukken over verheffing worden daartoe al voorstellen geformuleerd. Er dient te worden geïnvesteerd in vakopleiding. Werk dat elementaire scholing vergt moet worden geherwaardeerd. Die herwaardering begint met een management dat het belang en de zin van dat werk erkent en vertrouwen stelt in de beroepseer van de mensen. Het onderwijs moet gelijke kansen bieden, niet in de liberale betekenis van een level playing field, maar in de sociaaldemocratische betekenis die mensen in hun concrete gegevenheid benadert en extra kansen geeft aan degenen die dat van thuis uit niet krijgen. Er moet kordaat worden gestreden tegen de discriminatie waarvan sommige groepen het slachtoffer zijn.

De tweede grote uitdaging betreft het vrijwaren van het seculiere, open en verdraagzame karakter van de samenleving. Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat men het recht heeft te leven volgens de regels van de eigen levensbeschouwing en het eigen geloof, maar dat men niet het recht heeft deze aan anderen op te leggen. Dat geloof niet kan worden gebruikt om de waardigheid van anderen te krenken. En dat dus ook iedereen altijd de individuele vrijheid moet hebben om uit gemeenschappen te treden die zij als beknellend ervaren.

3. EEN AANVULLENDE OPDRACHT AAN DE PARTIJ VAN DE ARBEID

Naast de inhoudelijke opdrachten die de omslag van 'ik' naar 'ons' bewerkstelligen is er een aanvullende opdracht voor de Partij van de Arbeid. De opdracht om de omslag van denken naar doen te maken door vier beloften op dit Congres aan te nemen en gestand te doen:

Zoek de mensen nog vaker op!

We zijn goed bezig met de permanente campagne. Veel afdelingen staan minimaal vijf keer per jaar op straat, sommigen wekelijks. Er zijn 130 ombudsteams en tien partijkantoren in alle hoeken van het land. Dat doen we niet voor niets. We zoeken permanent het contact met mensen op om te weten wat er in Nederland leeft, om problemen op te lossen en te kijken waar het beleid wat we in den Haag maken lokaal de gewenste of juist niet de gewenste effecten oplevert. Zo houden we de vinger aan de pols, werken we aan vertrouwen en aan draagvlak.

Maar het kan en moet nog beter. Iedere gemeente verdient een PvdAombudsteam. In vierhonderd afdelingen willen we minimaal vijf keer per jaar en eigenlijk nog veel vaker de deuren langs om te weten wat er leeft. We moeten de mensen nog vaker opzoeken. Maak het een verplichting voor volksvertegenwoordigers en bestuurders. Maak het nog aantrekkelijker voor vrijwilligers. Werf nieuwe leden en vrijwilligers, open een partijkantoor, start een ombudsteam en ga nog vaker de deuren langs!

Democratiseer radicaal!

Luisteren is mooi, maar nog belangrijker is wat we met de zorgen, wensen en ideeën van mensen doen. Democratiseer daarom radicaal. Schrijf het verkiezingsprogramma voor de komende vier jaar met alle inwoners van je stad of dorp. Voer regulier overleg met bewonersgroepen, huurdersverenigingen, ondernemers, werknemers in de publieke sector, migrantenorganisaties, sportclubs etc. om te weten wat er beter kan. Biedt meer dan een luisterend oor, leg voorstellen voor aan de leden, neem de beste ideeën op in het programma, organiseer raadplegingen en buurtenquêtes. Betrek de omgeving meer bij politiek en sociale voorzieningen. Want politiek bedrijven wij voor mensen, met mensen.

Organiseer de samenredzaamheid!

Wie de gemeenschapzin en de medemenselijkheid wil herstellen heeft de plicht haar voor te leven. Als we deze resolutie aannemen wees dan ook bewust dat we 'practice what you preach' in de praktijk moeten waarmaken. Richt broodfondsen op, organiseer ondersteuning voor mensen die dat nodig hebben en waardeer de ruggengraat aan vrijwilligers in onze samenleving als nooit tevoren.

Wees verantwoordelijk!

De opmerking 'daar ga ik niet over' mogen we nimmer horen uit de mond van een volksvertegenwoordiger of bestuurder van de Partij van de Arbeid. Nederland sterker en socialer maken doe je niet alleen op het specifieke beleidsterrein waar je formeel verantwoordelijk voor bent, maar juist ook daarbuiten. De simpele toets is onrechtvaardigheid: zie het, bestrijd het. Met alles wat je in je hebt. Elke volksvertegenwoordiger of bestuurder van de PvdA neemt de kernwaarden zoals geformuleerd in deze resolutie als leidraad voor het handelen en legt daar gevraagd en ongevraagd verantwoording over af aan de leden.